

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I	
ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА РОЗВИТКУ	
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД:	
ОЦІНКА СТАНУ ТА РИЗИКІВ, ЩО ІСНУЮТЬ	13
1.1. Сучасний стан довкілля в Україні	13
1.1.1.Забруднення атмосферного повітря	14
1.1.2.Оцінка стану водних ресурсів та їх використання	20
1.1.3. Забруднення ґрунтів	33
1.1.4. Поводження з відходами	42
1.1.5. Стан фауни, флори, біорізноманіття	48
1.1.6. Вплив енергетики на стан довкілля в Україні	51
1.1.7. Кліматичні зміни	54
1.2. Стан довкілля в регіонах України (на прикладі Нижньодунайського регіону Одеської області)	56
1.2.1. Водозабезпечення	56
1.2.2. Забруднення атмосферного повітря	57
1.2.3. Забруднення водних ресурсів	60
1.2.4. Відходи	64
1.2.5. Забруднення ґрунтів та поведження з непридатними або забороненими до використання пестицидами	66
1.2.6. Об'єкти підвищеної небезпеки	71
1.2.7. Транскордонні проблеми охорони довкілля за Європейськими вимогами	73
1.3. Оцінка впливу забруднення довкілля на соціальні параметри життєзабезпечення	82
1.3.1. Методологія оцінки екологічного ризику в оцінці транскордонних загроз	82
1.3.2. Вплив забруднення довкілля на здоров'я людини та біорізноманіття	91
1.3.3. Оцінка вразливості території Нижньодунайського регіону	96

РОЗДІЛ II

ФОРМУВАННЯ ПЛАТФОРМИ «ЗЕЛеної» ЕКОНОМІКИ

ЯК ВІХА СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ 106

- 2.1. Огляд європейських сценаріїв розвитку «зеленої» економіки 106
- 2.2. Доктрина «зеленої» економіки в контексті поширення загальноєвропейських підходів 112
- 2.3. Інституційні важелі та механізми «зеленого» зростання в Україні 121
- 2.4. Формування платформи «зеленої» економіки в місцевому розвитку територіальних громад 130

РОЗДІЛ III

РОЗБУДОВА МІСЦЕВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ 136

- 3.1. Віхи розвитку екологічної політики в Україні 136
- 3.2. Природно-ресурсний менеджмент як основа реалізації зелених програм на державному та місцевому рівні 154
- 3.3. Екологізація регіональної (місцевої) політики на засадах моделі «зеленої» економіки 166
- 3.4. Стратегічні вектори екологічного врядування 183

ВИСНОВКИ 190

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 194

ДОДАТКИ 201

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 233

ВСТУП

Децентралізація та посилення повноважень місцевого самоуправління в Україні потребують чітко визначеної та прийнятної для суспільства стратегії досягнення цілей розвитку, застосування нових підходів до системи стратегічного планування, в тому числі на місцевому рівні.

При цьому відсутність у національному законодавстві офіційного визначення «місцевий розвиток» стримує розвиток територіальних громад, орієнтований на впровадження кращих світових інноваційних практик.

Значущість саме місцевого розвитку зумовлюється зміною загальних принципів управління в Україні, оскільки відповідно до європейського вибору розвитку основні зусилля спрямовуються на вирішення потреб територіальних громад у межах чітко окресленої території.

У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (ЦСР) акцентовано увагу на необхідності зміни ідеології економічного зростання. Це викликано низкою суттєвих причин: сировинна експортоорієнтована, «староіндустріальна» модель економіки, що моделює нестабільність і фактичне згортання зовнішніх ринків, наслідки збройного конфлікту на сході країни, несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура, яка призвела до другої хвилі економічного спаду та скорочення обсягів виробництва та експорту. У таких умовах загострюється необхідність розроблення якісно нової ідеології економічного зростання в Україні та створення системи «драйверів» його прискорення. Саме визначення завдань ЦСР може слугувати імпульсом для подальшого «зеленого» розвитку країни та її територіальних громад. Особливого значення набуває екологічна складова частина як основа «зеленого» зростання.

Із 2016 року інклюзивний процес визначення завдань Національних цілей сталого розвитку до 2030 року відбувався за чотирма напрямками: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. Як свідчать заявлені вже стратегічні вектори, суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення на основі інноваційного розвитку економіки, сталого використання природних ресурсів, трансформації структури експорту, спрямованої на виробництво продуктів первинного перероблення та надання послуг із високим ступенем доданої

вартості, впровадження ідеології «зеленої» економіки. Заходи з енергозбереження та застосування енергоефективних практик суттєво знизять енергоємність валового внутрішнього продукту (ВВП) з одночасним збільшенням частки виробництва екологічно чистої енергії та суттєвим зменшенням викидів парникових газів в атмосферу. Це сприятиме покращенню якості та тривалості життя населення без шкоди довкіллю. Адже на сьогодні, за офіційними даними, в Україні спостерігається суттєве перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 69 народжених. При цьому рівень захворюваності та смертності населення України залишається критичним: 40% населення – це інваліди й особи, які перебувають на диспансерному обліку, тобто потребують системного лікування. Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні менше на 5-6 років, ніж у європейських постсоціалістичних країнах, і на 9-11 років менше, ніж в економічно розвинених країнах.

Справедливий соціальний розвиток. Соціальна складова частина і далі залишається у фокусі державної політики в Україні. Вплив нерозв'язаних соціальних проблем на рівень життя громад посилено наслідками дії таких чинників, як небезпека для життя та здоров'я людей, збільшення масштабів крайньої бідності та соціального відторгнення, зростання чисельності соціально вразливих груп населення. Істотну загрозу становить зростаюча недовіра суспільства до більшості державних інституцій. Отже, відновлення економічного зростання та забезпечення соціальних гарантій є нагальними завданнями для забезпечення сталого розвитку України та її територіальних громад.

Стале економічне зростання та зайнятість. Відповідно до Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» країна потребує системних інституційних та глибоких структурних реформ. Пріоритетним завданням економічної політики, якому мають підпорядковуватися всі інші, залишається забезпечення впродовж наступних 15 років реального зростання валового внутрішнього продукту щонайменше удвічі з одночасним підвищенням рівня зайнятості населення працездатного віку до 70%. Виконання цього завдання залежить від:

- рівня наукоємності (створення та розвитку високотехнологічних конкурентоздатних виробництв – від фундаментальної науки до виробництва й обслуговування);
- активізації інвестиційних процесів;
- підтримки експорту з високою часткою валової доданої вартості, реалізації інфраструктурних проектів (автобани, транспортні розв'язки, метро, швидкісні пасажирські залізниці, транспортні засоби для залізничних та водних перевезень: вагони, баржі тощо);
- відродження та швидкого нарощування продуктивності аграрно-промислового комплексу.

Базовими принципами діяльності державних та суспільних інституцій у напрямі забезпечення економічного зростання мають стати: орієнтація на використання передусім власних ресурсів; мінімізація зовнішніх запозичень та використання їх виключно з метою розвитку, гарантування й захисту прав власності; стабільність, прозорість і простота податкової системи; викорінення корупції на всіх рівнях та детінізація економіки, створення безпечних умов праці для населення.

Ефективне управління. Підґрунтям реалізації ЦСР є розбудова на всіх рівнях та підвищення ефективності дій органів державної влади та місцевого самоврядування на основі відкритості та прозорості прийняття рішень і громадського контролю за їх виконанням.

В умовах децентралізації існує особлива потреба у впровадженні кращих практик місцевого економічного розвитку та посиленні управлінських інструментів, що дозволяють суспільству розвиватися більш стрімко, ефективно та стало. Досягнення цих цілей пов'язано з необхідністю певних реформ не лише на рівні національного законодавства, а й на рівні територіальних громад. Адже глибокі реформи однозначно не можуть відбуватися без інституційних змін та реформування системи управління загалом. Для виконання завдань у цій сфері необхідно забезпечити активну участь громадян у державному управлінні та житті місцевих громад, поширити практику публічно-приватного партнерства, застосовувати комунікаційні технології тощо.

Екологічна рівновага та розбудова стійкості. Україна належить до групи країн зі складними проблемами довкілля. Вони є типовими, з одного боку, для країн, що розвиваються (незбалансоване використання та вихолощення природних ресурсів), а з іншого – для індустріально розвинених країн (забруднення довкілля промисловою діяльністю). Особливо важливою проблемою трансформаційного періоду, в тому числі на рівні територіальних громад, є поводження з відходами. Обсяги утворених відходів зростають, а частка тих, що перероблюються, є незначною. Залишається незмінною практика депонування новоутворених відходів на переповнених полігонах та посилення ризиків для довкілля й здоров'я населення. Одночасно господарське землекористування спричиняє погіршення стану земель, а виснажливе використання земельних, лісових і водних ресурсів призводить до незворотних втрат екосистемного та біологічного різноманіття, при тому, що частка природно-заповідних територій (6,6% від загальної площі країни) є недостатньою для запобігання таким втратам.

Варто зазначити, що в Україні розташовані найбільш цінні з природоохоронної точки зору території, що збереглися в наближеному до природного стані. Одна з них – дельта Дунаю, яку Всесвітній фонд дикої природи (ВВФ)